

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA MILLIY CHOLG'ULARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Raximov R.N.

*Buxoro davlat pedagogika instituti "Musiq va tasviriy san'at"
kafedrasi dotsenti.*

Tayanch so'zlar: qashqar rubob, prezident qarorlari, 5 tashabbus, milliy cholg'ular, "Musiq haqida risola".

Ключевые слова: кашкар рубоб, президентские резолюции, 5 инициатив, национальные инструменты, "Трактат о музыке".

Key words: kashkar rubob, presidential resolutions, 5 initiatives, national instruments, "Treatise on Music."

Milliy cholg'ular insoniyat manaviyatini ohanglarda tarannum etuvchi vosita, ya'ni xalq ijodiyoti mahsuli bo'lib, azal-azaldan omma orasida shakllanib, mohir soz ustalari tomonidan yasalib tobora mukallashib kelayotgan mo'jizaviy va ifodaviy asboblardir. Shuning uchun hozirgi paytda yurtimizda musiqaga katta e'tibor berilmoqda. Yosh avlodni bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish uchun musiq va sport eng yaxshi mashg'ulotlardan biridir. Shuning uchun muhtaram yurtboshimiz qarorlari bilan 2022-2023 o'quv yilidan boshlab umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarga milliy musiq cholg'ulardan kamida bittasini chola olish mahorati o'rgatilsin, va bu ularning shahodatnomasida qayd etilsin degan qarorni qabul qilindi. Qarorga muvofiq 10130 ta maktab, 323 ta bolalar musiq maktabi, 826 ta madaniyat markazi 7 turdagi milliy cholg'u bilan 3 to'plamdan ta'minlansin deb ta'kidlaganlar. Buning uchun 205 mlrd so'm mablag' ajratilgan. Bu qarorga muvofiq musiq fani o'qituvchilari milliy cholg'ulardan kamida bittasini 2023-2024 o'quv yilidan boshlab esa kamida uchtasini chala olish mahoratiga ega bo'lish majburiy etib tayinlandi. Bunda o'qituvchilar kunu-tun o'qib izlanib bolalarni musiqaviy bilimlarini yanada oshirishlari zarur.

Bu islohotlar yoshlarni musiqiy bilim ko'nikmalarini oshirish, uning qalbida milliylikimizni anglatadigan cholg'ular va musiqani jo etish uchun olib borilmoqda. Hozirga davrda milliy musiq va milliy asboblarga juda katta e'tibor berilmoqda.. Hattoki ularni yaxshi o'rganish uchun o'quvchilarga milliy cholg'ular, tasviriy va amaliy san'at, hunarmandchilik yo'nalishi amaliy to'garaklar tashkil etish uchun

2022-yilning o'zida 92 mlrd so'm mablag' ajratildi. "Hayotimga hamrohdir cholg'u" shiori ostida cholg'u ijrochiligi dars mashg'ulotlari yo'lga qo'yildi.

Eng yaxshi sarmoya bilim sarflangan sarmoyadir. Chunki bilimli kishi hech qachon xor bo'lmaydi. Bilimli kishini dunyoqarashi fikrlash doirasi keng bo'ladi. Jamiyatda ham o'rni alohida bilinib turadi.

Muhtaram prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev 2019- yil mart oyida 5 tashabbusni ilgari surdi. Bu- yoshlarni madaniyat, san'at va sportga keng jalb etish, ularda zamonaviy axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini shakllantirish, kitobxonlik madaniyatni yuksaltirish, xotin-qizlar bandligini ta'minlash vazifalarini o'z ichiga oladi. Besh tashabbuslardan birinchisi "Musiqqa, rassomchilik, adabiyot, teatr va san'at ; ikkinchisi "Yoshlarni jismoniy chiniqtirish, ularning sport sohasida qobiliyatini namoyon qilish"; uchinchisi "Axoli yoshlar o'rtasida kompyutr texnologiyalari va internetda samarali foydalanishi" to'rtinchisi "Yoshlar manaviyatini yuksaltirish ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish"; beshinchisi xotin qizlarni ish bilan taminlash.

Bu tashabbuslardan birinchisi "Yoshlarni musiqa, rassomlik, adabiyot, teatr va san'atning boshqa turlariga qiziqishlarini oshirishga, istedodini oshirishga, iste'dodini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Chunki san'at bilan shug'ullangan insonlar madaniyatli ma'rifatli yetuk inson sifatida rivojlanadi. Musiqa bilan shug'ullangan insondan yomonlik chiqmaydi. Chunki musiqa inson qalbini poklaydi uni yaxshilikka davat etadi.

Milliy cholg'u asboblari ham milliy musiqa kabi o'zligimizni anglashga yordam beradi. Milliy asboblarning tembrini ovozi tuzilishi jihatdan juda qulay hisoblanadi. Har bir milliy cholg'uning alohida o'rni bor. Bular o'z o'rnini to'ldirib turadi. Masalan birgina rubob milliy asbobini olsak. Ovoz jihatidan tuzilishi jihatidan qulay asboblardan biridir. Hattoki bu cholg'u asbobi o'zbek xalq cholg'u orkestrida ham o'zining o'rniga ega.

Rubob cholg'u asbobi Markaziy Osiyo xalqlari o'zbeklar tojiklar, uyg'urlar orasida qadimiy va ommalashgan cholg'ulardan biri hisoblanadi. Qashqar rubobining asosan qachon va qayerda paydo bo'lganligi haqida aniq ma'lumotlar yo'q. Shunga qaramay tarixiy manbalarda "rabob", "rebab", "rubob" deb ko'plab ma'lumotlarda uchraydi. Xususan XVII asrda Buxoroda yashab ijod qilgan Darvish Ali Changiyning "Musiqqa haqida risola" asarida XVI-XVII asrlardagi cholg'ular va sozandalar haqida ma'lumotlar keltirilgan. Tanbur, ud, chang, qonun, rubob, qo'biz, g'ijjak kabi asboblari o'sha davrning keng qo'llanilgan cholg'ularidan hisoblangan. O'zbek kompozitorlaridan M. Mirzayev va havaskor musiqachilar orqali 1940-yillarda O'zbekiston va Afg'onistonda keng tarqaldi. Qashqar rubobi orkestrlarda yakka soz sifatida qo'llaniladi. XX asrning 40-50 yillaridan boshlab Toshkent Davlat Konservatoriyasi qoshida cholg'ularni o'rganish va takomillashtirish maqsadida professor A.I. Petrosyans boshchiligidagi eksperimental laboratoriya tashkil qilinib unda o'zbek xalq cholg'ulari qayta ishlana boshlandi. Jumladan qashqar rubobi qayta ishlanib prima, alt, messo-soprano kabi turlari

yaratildi. Natijada qashqar rubobida o'zbek xalq musiqasi bilan birga ko'plab boshqa xalqlar kuylari va kompozitorlar asarlarini ijro etish imkoniyati paydo bo'ldi va asta sekinlik bilan qashqar rubobi keng qo'llanila boshlandi.

Qashqar rubobining ovozi jarangdorligi, qulayligi sababli maktabgacha ta'lim dargohlarida, maktablarda va hattoki oliy ta'limda ham ijro etiladi. Qashqar rubobining diapazoni 3 oktavaga yaqin. Dastasidagi pardalar 24 ta bo'lib bu pardalar metallardan qilinadi. Har bir parda orasi yarim tondan tashkil topgan. Qashqar rubobi: quloqlar, qashqar rubobining bosh qismi, shayton xarrak, pardalar, dastasi, teri, birinchi parda, ikkinchi parda, uchunchi parda, xarrak ilmoqlar va kosadan iborat. Qashqar rubobining 5 ta simi bo'lib, birinchisi kichik oktava siga sozlanadi, o'rtadagi ikkita simi birinchi oktava mi notasiga sozlanadi, uchunchi ikkita simi birinchi oktava lya notasiga sozlanadi. Qashqar rubobini mediator bilan ijro etiladi. Qashqar rubobini cholish qulayligi sababli ko'plab musiqa o'qituvchilar dars jarayonida undan foydalanadi. Bu esa yosh o'quvchi yoshlarni milliylikka undaydi.

Xulosa qilib aytganda Qashqar rubobu o'tmishda ham, hozirda va kelajakda ham o'zining jarangdor ovozi hamda qulay ijrosi uchun mavqeini yo'qotmaydi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 02.02.2022 yildagi PQ-112-son
2. O.F. Nazarov "Qashqar rubobida o'qitish uslubi". Toshkent-2008
3. Ravshan Naimovich Rahimov. «Учебная мотивация у школьника, через пения в хоре» Science and Education, vol. 3, no. 4, 2022, pp. 1570-1575
4. Ravshan Naimovich Rahimov. «Музыка как наука для формирования личности и основа организации музыкального образования и воспитания» Science and Education, vol. 3, no. 4, 2022, pp. 1588-1593.
5. Ravshan Naimovich Rahimov. «Оперное искусство, либретто, опера, вокал, пение» Science and Education, vol. 3, no. 4, 2022, pp. 1582-1587.
6. Ravshan Naimovich Rahimov. «Капелла, а капелла, хоровой коллектив. Вокал и вокальная музыка» Science and Education, vol. 3, no. 4, 2022, pp. 1576-1581.
7. Ravshan Naimovich Rahimov. «О дидактических функциях сольфеджио при обучении теории музыки» Science and Education, vol. 3, no. 11, 2022, pp. 776-781.
8. RR Naimovich Methods of using interactive methods in preschool educational organizations, conducting music classes Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching 10, 29-32
9. Ravshan Naimovich Rakhimov "Ways to Develop Music Perception Skills" Innovative Science in Modern Research, 2023 pp125-128

РЕЗИОМЕ

Maqolada milliy cholg'u asboblardan biri qashqar rubobining kelib chiqishi rivojlanishi va hozirgi kundagi ahamiyati o'rganilgan. Milliy musiqa va milliy cholg'ularni rivojlantirish haqidagi prezident qarorlari kiritilgan.

РЕЗИОМЕ

В статье исследуется происхождение и значение кашкарского ревеня, одного из национальных инструментов. Включены президентские указы о развитии национальной музыки и национальных инструментов.

SUMMARY

The article examines the origin and significance of Kashkar rhubarb, one of the national instruments. Presidential decrees on the development of national music and national instruments are included.